

Љубиша Ћирковић

ЧЕТРДЕСЕТ АСПРИ

Август 1831. године. Порта манастира Бездин.

Августовска јара притегла Банат и васцели Ердељ. Све дахће и тражи 'лад. Једино се мушице свакојаквих врста (обичне, коњске, обади...) не смирују; досађују и људима и марви.

У Манастиру Бездин завршен ручак, опрани судови и обављена друга послушања. Монаштво се повукло у хладовите келије. Мир.

У порти, на клупи, у сенци испод липе, варећи обилан оброк и припијајући опоро крушедолско вино, седе архимандрит игуман Јустин Јовановић и Јоаким Вујић. Разговарају тек да би остали будни.

– Драги господине Вујичу, велико задовољство ми је причинило читаније књиге коју сте ми поклонили. Српски народ ће вам довека бити захвалан на овако детаљном извешћу о состојанију српских светиња у пашалуку.

– Не, мили и свети отац мој, ја се Вама морам поклонити што ме као прави благодјетел примисте под ваше скуте у овај едемски мир, јер у таквим сам мукама био да хтедох, Боже ме опрости, или подићи руку на себе или оној мојој гуји гортан пререзати.

– Та, манте, зар је можно да је дотле дошло? Да жена мужа тако може изрезилити?

– Ах, не знате Ви, мили отац мој, шта је кадро женско учинити. Ни једне љубезне речи од ње чуо нисам. Само дрзновеније. И ето, из Сент Андреје сам побегао и кућу сам јој оставио и Богу хвала да сам овде у Бездину на доброхотство Ваше наишао. Она која је као фрајлица права грација била, у акрепа се претворила. Та ништа друго није знала рећи до *Из онакве куће сам на ову беду сјала, или Гди су новци? Камо су новци шћо ши је гсјодар Милош дао*", или друго што зановетати...

– Не једите се толико господине Вујичу, није здраво, може вас капљица стрефити, а онда...

Игуман застаде у пола реченице да би са уживањем отпио добар гутљај. Мљацну језиком па настави:

– А, рекосте да вам је и господар Милош новце дао.

– Дао, за штампати ту књигу коју сте управо прочитали. Још сам од своје уштеђевине морао додати да би се „Путешествије” у корице могло ставити, а о издацима на путу да вам и не говорим.

– Кад већ говорите о движанију, можно ли је да сте током боравка међу нашим Рацима у пашалуку и коју личну авантуру доживели, а коју због њене природе у књигу нисте могли ставити. Рад бих био неки такав пример чути.

Вујић се замисли и загледа у шуму чије су се крошње виделе преко западног манастирског зида. Потраја то неко време и када је игуман већ посмислио да неће бити задовољена његова знатижеља, Јоаким се прену, добро повуче из чаше и поче:

– Ово што ћу вам сад исприповедати још никоме досада нисам казао, а видећете из ове сторије како жена узрок велике пропасти може бити. Наиме, оних дана када сам ходио по планини Јелици, дођем до цркве зовемој Стјеник. Одатле кренем ка чачанској котлини и сиђем до села Трнавe у којем се налази манастир Благовештенија пресватије Богородице. Ту обедујем код господина Неофрита Марковича, архимандрита, те одмах пођем у село Заблаће. Тако сам у књигу записао, али није баш тако било. На путу за Заблаће свратим, са мојим момком, у трнавску механу, то вам је као код нас бирцуз, и тамо наручим да нам се испече кафа. Топло време, па народа на веранди пуно. Неки пију ракију, понеки вино, кафу ретко ко. Седим тако и огледам се околу, кад мимо нас, све скрушено гледајући у земљу, прође некаква жена. Тако, година, мало јаче од четрдесет и са њом крупан, развијен црномањаст деран од којих петнаестак лета. Пролази она поред бирцуза и свакоме назива Бога. Но како коме намени *Помоз Боџ*, тако онај пљуне за њом. Зачудим се ја томе, позовем бирташа и упитам га какав је то чудан обичај да се пљује на *Помоз Боџ*, а он ни пет ни шес’ већ опсова, пљуну у страну и врати се у бирцуз.

Како је господар Милош наручио да у Путешествију и о обичајима приповедам, наредим момку да ме чека у биртији, те скочим и пожурим за оном женом.

После неког времена скрену са пута па кроз млади багремов шума-рак стиже до једне потлеушице покривене шиндром. Кућица само што се не сруши.

Оно момче оде неким послом иза амбара, а ја станем пред капијом.

– Помоз Бог, снајка!

– Бог вам помогао, господине!

Осмотрим је из близа. Имам шта да видим. Јака, груди једре, још увек лепа, коса црна, кика сплетена у пунђу, уста мала, црвена ко булка, зуби ситни, здрави, лукови густих обрва спојени, те праве полумрак из кога блеште беоњаче и као смарагд зелене очи... Не знам колико дуго остадох загладан у тај адађир. Пренем се, па кренем изокола:

– Врућина.

– Ја!

– Бил мого добити воде?

Она ми принесе, ја нагнем из тестије и пређем на ствар. Кажем ко сам и зашто сам је пратио, па је замолим да ми растумачи понашање оних људи пред механом.

– Није вам то, господине, никакав адет. Мож бит, уствари и да јесте, ал само у Трнави и само за мене везан.

Ја ју навалим молити да ми приповеда о томе, али она ни да чује. Само врти главом.

– Јок, – каже – ни за живу главу!

Ја јаче навалим молити:

– Реци снајка, даћу ти два гроша!

– Два?

– Два!

– Е, због два гроша је све и почело!

– ???

– Ајд, добро, – преломи се она – ал да платите унапред. Да не буде ко онај пут.

Пусти ме она у двориште. Поседасмо испред куће на неке цепанице. Она се загледа у дајину, ко да гледа у прошлост и тражи одакле би почела.

– Осамсто четврте будем испрошена. Да ако сам једном упознала човека, а оно пуче буна. Онај мој, већ првог дана, ухвати се мотике па крену за Црним Ђорђијем. Како је јуначан био и у боју се добро показао, узе га вожд у своје момке, те је за девет година био кући исто толико дана и то све у погрешно време. Девет пута смо легли, а ја никако да занесем. Помислих да сам јаловица. А у мени пуца снага. Радим у пољу за двоје, ал кад уморна легнем нема сна. Само зној и врућина. Сврби. Оно, навраћо је поп више пута, ал ја нисам хтела да му натоварим грех на душу. Додуше, половина деце у селу личи на њега, па и да сам га огрешила не би му се много отежало кад оде горе, код Петра, пред капију.

Ту мало поћута па као да сама себи говори рече:

– Добро. – И настави – Када се буна заврши ја уместо да дочекам мужа дочеках глас. Црни глас да је, када су већ сви побегли он, лудак, остао под барјаком Зеке Буљубаше и погинуо код Шапца, на Равњу.

Остах удовица.

Не прође дуго, а из Влаха се, бежећи од паше Скопљака, у Чачак спусти Продан Глигоријевић, продана му душа. Прими га побратим Латиф ага и смести га горе код манастира. Прође зима, прође пролеће, а у лето удари чума по градовима. Пола се народа преставило. Није више имао ко раке да копа. Уплаши се Латиф ага, па га ето са породицом и момцима код побратима Продана.

Мину тако и Петровдан. Латиф агу уватила досада па оде са Проданом у Драгачево да се вија са ајдуцима.

А у аге био један Мустафа, Француз, потурчењак, необрезан. Кад оно ћесар Полеон пропаде у Русији он се дохватио Турака и примио у низам, а после осто код аге. Е тај ме Мустафа салето, а ја се бранила. Ал он ме много салето и тако једаред кад сам пошла у поље, а он за мнош. Све шапуће:

– Мон а мур, мон а мур, ђаво ће га знати шта му то значи. Ајде, каже, да ти дам два гроша и шта да вам причам господине: дођосмо до неког кукуруза, па у кукуруз и ето...

Кад би готово он извади кесу и даде ми један грош, две ћесарске форинте и 40 аспри.

Ја господине нисам ишла у школу и нисам писмена, ал у паре знам. Један грош је један грош, а опет један грош је и шест форинти, а опет грош је и 120 аспри, па кад се сабере испало је да ми је закино. Јер ако два гроша претворимо у аспре то дође 240, а он ми је дао грош то је 120, две форинте то је 40 и 40 аспри то је све скупа 200. Камо још 40 аспри питам га ја и оћу очи да му ископам, а он извади ханџар да ме закоље. Ја окренем бежати па право у манастир. Овако лајава, убио ме Бог, кажем Авакуму, он Пајсију. Пајсије разгласи те се Срби дигну, па Мустафу који је баш улазио кроз капију умлате, а оно агиних момака што је остало у Трнави и агину породицу поватају и заробе. Пошаљу момка у Горачиће да јави Продану шта се десило. Он се уноћ искраде од аге, сиће у Трnavу и крене буну коју Милош заједно са Турцима угуши.

– И, значи, кажем ја, сви ти мртви, обезглављени, набијани на колац, Србин на Србина... Све због 40 аспри!

– Хтео си да ти приповедам и ја ти приповедам, а ти мисли шта оћеш.

Елем, кад је прошло девет месеци од буне ја се породим и добијем сина. Храну моју и радост моју. – Ту она одхукну као да са себе збаци велики терет.

Поћутасмо мало, а онда ја закључих:

– Они те значи пљују што си родила турско копиле.

– Ти си господине школован, ал си, извини што ћу да ти кажем, прилично глуп.

– Прво, мој син је француско копиле, а друго, не пљују ме они због њега, већ због Милоша.

– ???

– Док су Турци скупљали данак давали смо десетак, а често и много мање од тога. Било је година кад нису ни долазили по арач, а откао је Милош узјахо одра нам кожу слеђа, а да није било мене и мог лудог језика, не би било ни буне, не би можда било ни Милоша...

Због тога ти је адет у Трнави да кад ја кажем *Помоз Бог* сељаци отпљуну.

– Ето, свјата екселенцијо, изрекох Вам ову сторију, а јасно је и што је у књиги нисам ставити могао, јер да јесам, господар Милош ми се не би добар нашао, па вас молим да ово моје приповеданије ником не говорите, не би ли оно случајно до њега приходило.

– А, драги господине Вујичу, зар сте ми ви нешто приповедали. Та ја ништа чуо нисам, -рече архимандрит Јустин и шеретски намигну.

Од запада поче да се облача. Потмула грмљавина најави летњу непогоду. Уто зазвони за вечерњу. Прекрстише се и пођоше у цркву.